

ВОЙНАТА И ДИПЛОМАЦИЯТА

София, 2022

© Издателство „Изток-Запад“, 2022

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Българско дипломатическо дружество, 2022

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2022

ISBN 978-619-01-1119-1

ВОЙНАТА И ДИПЛОМАЦИЯТА

Под общата редакция на

Андрей Караславов

Любомир Кючуков

Симеон Николов

Съдържание

Предговор	
<i>Филип Бокров</i>	7

ПЪРВА ЧАСТ

РАЖДАНЕТО НА НОВ СВЕТОВЕН РЕД

Новият световен безпорядък – свят без дипломация? <i>д-р Любомир Кючуков</i>	15
Международното право в началото на XXI в. – реалност или фикция (отвъд политически коректното) <i>Андрей Караславов</i>	32
Дипломацията и геополитиката в светлината на войната в Украйна <i>Валентин Рагомирски</i>	43

ВТОРА ЧАСТ

ВОЙНА ИЛИ ВОЕННА ОПЕРАЦИЯ. ОСНОВНИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ ИГРАЧИ

Съвременните предизвикателства пред ООН за предотвратяването на конфликти <i>д-р Златко Барс-Димитров</i>	61
Обща ли е външната политика на Европейския съюз <i>Бисерка Бенишева</i>	75
Ролята на САЩ във войната в Украйна <i>Веселин Вълчев</i>	91
Регионални конфликти в глобалния свят. Перспективата на Китай в руско-украинската криза <i>Григор Порожанов</i>	115
Quo vadis Германия <i>Андрей Караславов</i>	124

ТРЕТА ЧАСТ

РИСКОВЕ, КОМУНИКАЦИИ В КРИЗИ И ПОСЛЕДСТВИЯ

Ядрените заплахи и дипломацията срещу милитаризирането на бъдещето <i>Симеон Николов</i>	137
Икономика на санкциите <i>Ивайло Калфин</i>	156
Рискове, комуникации в кризи и последиствия. Журналистиката и войната <i>Мариана Бояджиева</i>	173
Войната, културата, дипломацията <i>Христо Георгиев</i>	177

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ

БЪЛГАРИЯ И ВОЙНАТА

Променящият се свят променя и дипломацията. Тревоги за България <i>Проф. д-р Динко Динков</i>	189
Може ли да има български национални интереси в условията на глобална и регионална несигурност? <i>Чавдар Минчев, доц. д-р Николай Цонков</i>	206
Енергийната криза – причина или следствие от войната? Енергийната дипломация на България <i>Д-р Любомир Денчев</i>	224
„Нова Европа“ за прокси войната в Украйна. И България <i>д-р Огнян Гърков</i>	236
За авторите.....	253

Предговор

Филип Бокров

Пиша тези редове в деня, когато президентът на Русия обяви частична мобилизация във връзка с войната в Украйна. За човек от моето поколение, което в продължение на 77 години след края на Втората световна беше благословено да живее в мир и да не познава войната, да вижда нейното приближаване към нашите граници едва ли може да породи по-малко тягостни чувства.

Победата над фашизма през 1945 г. и създаването на ООН, въпреки надеждите, които ѝ се възлагаха, не отмениха войните и те периодично бушуваха в един или друг район на света, но някак си се възприемаха отдалечено. Репортажите по телевизията от войните във Виетнам, Афганистан, Либия или Ирак ги превръщаха в далечни рутинни събития.

Сега е друго. Подобно на периода преди началото на Първата световна война, светът изглежда като в полусън и се движи към конфликт, който този път има потенциал не само да унищожи милиони, но и изобщо да заличи човечеството. И няма сили, които да се противопоставят. Никой не говори за мир. Антивоенните движения останаха като някаква историческа екзотика някъде в 70-те и 80-те години на миналия век.

С ескалирането на конфликта в Украйна войната наближава нашия праг. Черноморският район се милитаризира. Членове сме на военнополитическа организация, която си е поставила за цел да противостои на Русия с всички възможни средства. Имаме съюзнически ангажименти. В страната ни са разположени чужди войски и бази, каквито нямаше по време на членството ни в Организацията на Варшавския договор. При евентуална ескалация на ситуацията всичко това ни превръща, както биха казали военните, в „легитимна военна цел“, независимо дали сме русофили или русофоби.

И днес не може да има по-голямо разочарование при спомена за надеждите отпреди 30 години, с които беше съпроводено падането на Желязната завеса и очакването, че светът ще се избави от кошмара на войната.

Какво се случи? Дали надеждите не бяха илюзорни? Дали войната и противопоставянето не са естественото състояние на международната система?

Какво е мястото на дипломацията в съвременния свят, който стана все по-хаотичен след разпада на блоковото противопоставяне. Може ли тя да предотврати войната? Тя може да функционира в условия, когато протагонистите са склонни да се слушат един други, да отчитат взаимните си интереси. В противен случай, както става почти изключително през последните десетилетия, тя се свежда само до санкции и заплахи.

На тези и подобни въпроси се опитва да даде отговор настоящият сборник от текстове, подготвени от специалисти с утвърдени биографии в областта на международните отношения, с богат политически, практически и научен опит. В отделните статии понякога има различаващи се мнения. Не би могло да бъде иначе, тъй като те са писани от свободни хора, които не се ръководят непременно от доминиращия в момента или от някакъв друг политически и идеологически наратив. Ръководели са се единствено от собственото си виждане. Това, което обединява авторите, е членството им в Българското дипломатическо дружество и натрупаните дългогодишни познания в областта на международните отношения при различни обществено-политически системи. Много от тях често са по-скептични, но и по-аналитични, потрудно се поддават на клишета. Както казва народната поговорка: видели са и две, и двеста.

Когато преди 30 години, след разпада на СССР, Франсис Фукуяма провъзгласи „края на историята“, той беше възприет като непрекъснат пророк. От днешна гледна точка обаче той изглежда като един забързан апологет на победилата система, който принесе научната добросъвестност в жертва на тогавашната мода. (Трябва да се признае, че впоследствие той се отказа от основните тези на нашумялата си тогава книга.) Защото изминалите години показаха, че историята никога не свършва, че тя има

обективното свойство да се развива под въздействието на сили извън човешките желания. А днес историята се развива направо скокообразно. Друг е въпросът в каква посока. Все по-нисък в днешния хаотичен свят става прагът на използване на ядрени оръжия. Прибягването към тях все по-често сериозно се обсъжда от много политици. Настъпващите пред очите ни тектонични промени, които са бременни повече от когато и да било със заплахата от ядрена война, заплашват реално да предизвикат края на човечеството, а с това и на неговата история. Но това няма да бъде в смисъла, който навремето влагаше Фукуяма.

До края на миналия век западната политическа мисъл налагаше тезата, че единствено капитализмът във вида, в който съществува в съвременният Запад, или т.нар. либерална демокрация, може да осигури прогреса на човечеството в икономическо и социално отношение. Разпадът на Съветския съюз, изглежда, потвърди тази теза. Но както става обикновено, нещата се оказаха по-сложни.

„Американският век“ се оказа прекалено краткотраен.

Развитието на Китай в края на миналия и особено в началото на настоящия век категорично постави под съмнение универсалността на западното обществено устройство. Русия, която през последното десетилетие на XX в. беше в състояние на полуразпад, преодоля кризата и започва да се възстановява по-бързо, отколкото се предричаше, поради благоприятната конюнктура на световния енергиен пазар. И проблемът не е само и не толкова в бурното икономическо развитие на Китай и изправянето на Русия, а във факта, че западният свят след краткия период на безразделно господство на международното поле в последното десетилетие на XX в. престана да бъде безалтернативен и е все по-застрашен да загуби световното лидерство. Впрочем така се обяснява и войната на НАТО в Югославия, която отприщи много процеси впоследствие. Западът не можеше да допусне Югославия за остане единствената „комунистическа“ страна в Европа и я бомбардира. За оправдание бяха изобретени термините „хуманитарна интервенция“ и постоянната мантра от последните десетилетия „ред, основан на правила“, с които беше заместен Уставът на ООН. Безсмислено е да се пита кой определяше правилата.

Такова развитие на света и перспективата да загуби доминиращата си позиция силно безпокои политическия елит на САЩ и Запада. Постоянният натиск върху Русия чрез разширяването на НАТО и непровокираното изостряне на отношенията с Китай през последните три-четири години е мотивирано от подобни опасения. Нещо повече – този елит пренебрегва здравия разум и отваря фронт едновременно срещу Русия и Китай, тласкайки ги една друга в обятията си. Подобно е положението на Европа. Бидейки членове на Европейския съюз, ние естествено сме европоцентристи и смятаме, че най-важните неща се случват на нашия континент, но от гледна точка на останалия свят Европа става все по-малко релевантна и амбициозните програми от началото на века, изглежда, не издържат проверката на времето.

Развитието след края на Студената война разкри и една друга „тайна“. То показва, че противно на твърденията, борбата между Изтока и Запада винаги е била мотивирана не от идеологията, а от геополитиката. Публично главната претенция на Запада беше насочена срещу идеологията на комунизма с неговия стремеж към световно господство. Комунизмът в Съветския съюз изчезна, изчезна и самият Съветски съюз, но демонизирането на Русия се запази и дори стигна интензивност, невиджана по времето на СССР. Оказа се, че не комунизмът е бил основният проблем. Двойният стандарт е очевиден и в отношението към Китай. Когато в края на ХХ в., за да го противопостави на Русия, Западът наливаше милиарди в неговата икономика, без да се интересува кой всъщност го управлява, сега, когато Китай е на прага да стане първа световна сила, изведнъж започнаха да се появяват укори, че там управлявала Китайската комунистическа партия.

За пръв път от края на Първата световна война към хегемона САЩ е отправено предизвикателство. А както е известно, хегемонът никога не слеза от пиедестала по свое желание: кандидатите да заемат мястото му чакат в подножието. Това противоборство е и най-важната причина за днешната опасна нестабилност в света.

Много важна роля в тези процеси играят медиите и социалните мрежи, за съжаление, по-често отрицателна. Те на практика изоставиха претенцията си да бъдат независими и да информират (макар че все още се самоназовават като такива) и заемат все по-

откровено пристрастни и необективни позиции, превръщат се от информатори в пропагандисти. И това се отнася не само до международните дела – демонизирането на Русия и Путин, на Китай, нетърпимостта към всяко мнение, различно от държавния наратив и утвърдената пропаганда, е ежедневие. Веднага следва клеймото „подлога“ на Путин или на Китай. При това тези тенденции са проникнали и във вътрешния дневен ред – организират се цели кампании, неудобните събития или се премълчават напълно, или манипулативно се изкривяват. Примерите са безброй: „участието“ на Русия в избирането на Тръмп, корупционните схеми на сина на президента Байдън в Украйна, „животът на черните има значение“, натискът на организациите на хората с нетрадиционна сексуална ориентация и пр. Едва ли някой би се осмелил да предположи, когато е писана книгата на Джордж Оруел „1984“, че така ще изглежда западният свят през 20-те години на XXI век. Тези промени в медийната среда не дават възможност за воденето на смислен обществен дебат.

Никоя от кризите през последните години обаче не може да се сравни по своята опасност и потенциала ѝ да предизвика ядрена война с войната в Украйна. Единодушно е мнението, че светът е изправен пред най-опасния момент след Карибската криза от 1962 г. На линията на съприкосновение в Украйна са изправени една срещу друга Русия и неформално НАТО. Западът разглежда Украйна като фактически член на НАТО (единственото изключение е невъзможността да се приложи чл. 5 на Вашингтонския договор, което изключва участието на натовски войски). На формални основания Русия безспорно е агресор. Но САЩ и Западът положиха всички възможни усилия да я въвлекат в тази война. Те просто не ѝ оставиха избор. Не е изключено именно подобни съображения да са послужили като мотивация на Русия, за да започне войната сега. Тя разглежда настаняването на НАТО в Украйна като екзистенциална заплаха. След приемането на Украйна в НАТО, което според Русия беше неизбежно, от нейна гледна точка вече би било късно да се предприеме каквото и да било.

Ходът на войната досега не дава никакви основания за оптимизъм. Проблематично е доколко анализът на Русия при започването на военните действия е бил верен. Намерението беше да

се предотврати членството на Украйна в НАТО, но вместо това Швеция и Финландия станаха членове. Вероятно е очакванията да се били за триумфален марш през рускоезичните територии, който не се материализира. Украйна оказва ожесточена съпротива и войната, изглежда, се затяга и може да продължи години. Това означава, че ескалацията е много вероятна, а това за България е много лоша новина.

Позицията на западните страни е ясна – подкрепя на Украйна с всички средства: пари, оръжия, съветници, доброволци, медии, международна солидарност с крайна цел победа или най-малко – обезкръвяването на Русия. Не е ясно обаче към какво се стреми Русия и какво ще сметне за победа в този конфликт. В отцепилите се Луганска и Донецка републики и в две от завоюваните области на Украйна се провеждат референдуми, вследствие на което тези територии да бъдат анексирани. Украйна ще бъде лишена от значителна част от икономическия си потенциал и излиза си на море. Малко е вероятно анексията да бъде призната международно през следващите десетилетия дори от държави, приятелски настроени към Русия. Каква ще бъде съдбата на остатъка от Украйна и изобщо ще съществува ли като държава? Няма ли това, което остане от Украйна, да се превърне в още по-яръстен плацдарм срещу Русия?

Няма съмнение, че тази война променя познатия ни свят толкова дълбоко, че днес дори е трудно да се предвиди бъдещето. Във всеки случай е сигурно, че Русия напуска Европа задълго с всички произтичащи и за двете последствия.

Засега войната надделява над дипломацията. Предстои да видим за колко дълго.